

na kraju, pa se tako moli i kad ju predmoli kardinal Vinko Puljić i kardinal Franjo Kuharić (snimljeno na magnetofonskoj vrpici). Nešto je drukčije kad predmoli papa Ivan Pavao II. Prva tri otajstva nisu s glagolom na kraju nego

... koji je uskrsnuo od mrtvih

... koji je uzašao na nebo

... koji je poslao Duha Svetoga,

ali posljednja dva opet s glagolom na kraju:

... koji je tebe na nebo uzeo

... koji je tebe, Djevice, na nebu okrunio.

Jasno je da to ne potječe od Sv. Oca, nego od onoga koji mu je priredio hrvatski tekst. Teško je reći zašto je priredio tako miješano.

Kad smo već kod moljenja krunice, onda je zanimljivo da i kardinal Puljić i kardinal

Kuharić u molitvi jasno izgovaraju *grješnik i bezgrješna*.

Prije svake krunice moli se uvodna molitva koja glasi:

O Isuse, ovo je tebi za ljubav i za obraćenje grješnika, ovo je tebi i kao naknada za uvrede koje se nanose bezgrješnom srcu Marijinu.

Tako predmoli i kardinal Vinko Puljić i kardinal Franjo Kuharić. Molitelji u Zdravomariji govore i *grešnici i grješnici*, kako kada koji, očito prema navikama i kraju odakle su, a dobrim dijelom jasno: *moli za nas grješnike*.

Sve ujedno upućuje na to da kardinalsko i molitelja *grješnik i bezgrješna* nije svjesno nego po jezičnome osjećaju.

Stjepan Babić

OSVRTI

KAKO POSTOJI HRVATSKI JEZIK

Na pitanje postoji li među južnoslavenskim jezicima i hrvatski kao poseban jezik, različit od srpskoga, dobivaju se, već prema razini na kojoj se predmet promatra, različiti, pa i pojmovno suprotni odgovori. Za objektivnoga promatrača nema dvojbe da, uzmemo li samo jedan primjer od mnogih, u Hrvatskoj *s kolodvora polazi vlak u toliko i toliko sati i minuta* (genitiv množine ženskoga roda), a u Srbiji *sa stanice polazi voz u toliko i toliko časova i minuta* (genitiv množine muškoga roda). To je tvrda empirička činjenica. Jedna od brojnih istovrsnih. One pragmatički dokazuju da hrvatski jest zaseban jezik, različit od srpskoga.

No nema dvojbe niti o tome da nije moguće postaviti skup glasovnih zakona i morfoloških promjena po kojima se iz praslavenskoga jezika mogu izvesti svi hrvatski organski govori i samo hrvatski organski govori. Po obilježjima svojega postanja tako među slavenskim jezicima hrvatskoga i nema. Na toj razini promatranja ima među njima samo jedan središnji južnoslavenski jezik koji je i hrvatski i bošnjački i srpski i crnogorski. Mladogramatičarsko jezikoslovlje nametnulo je i jako učvrstilo gledište po kojem je samo ta razina promatranja mjerodavna jer samo ona promatra jezik kao autentičnu organsku pojavu, a sve drugo je umjetno, pa zato sve to drugo treba i zanemarivati. Takvo je gledište suvislo, ali jednostrano. To je onda zlorabljeno kao obrazloženje za stav da je potpuno

legitimno npr. odrediti da i u Hrvatskoj ima *sa stanice polaziti voz u toliko i toliko časova i minuta* (genitiv množine muškoga roda) i da se time ne krše ničija jezična prava, da to i nije nikakvo jezično ugnjetavanje, jer je to i onako isti jezik! Tu je srž spora oko hrvatskoga jezika i u domaćoj jezičnoj politici i u međunarodnoj slavistici. Dakako, takvo je rasuđivanje čista bezočnost!

Čini se da je sociolingvistička pragmatika danas ipak opovrgnula to duboko uvriježeno mišljenje. Očituje se to i u upravo postignutom međunarodnom priznanju hrvatskoga kao posebnoga među jezicima svijeta. Ali ostaje pitanje što je taj hrvatski jezik, kako postoji. Postoji li samo kao književni i standardni, a kao skupa narodnih govora obilježenih vlastitim obilježjima ga nema? Mnogi misle tako i teško im je misliti drukčije. A nedavno je mladogramatičarsko rasuđivanje dovedeno u nas do samoga vrhunca, do svojih grotesknih konzekvencija. Po tome je hrvatski standardni jezik određen isključivo genetskim obilježjima jekavske novoštokavštine prema kojoj je dosljedno stiliziran, pa su u njem glasovni likovi kao *šekira* i *ženica*, likovi kojih ni u kojem hrvatskom govoru nema, dijalektizmi koji nose lokalni ugođaj, a likovi kao *posel* i *vavik* kajkavizmi i čakavizmi, tuđice! U svjetlu svega što je već rečeno o povijesti hrvatskoga književnog jezika i njegove trodijalekatne stilizacije takav kruti mladogramatičarski dogmatizam doista je rastava sa zdravim razumom.

Nije, međutim, potrebno ostati kod toga da hrvatski jezik doduše postoji kao standardni i književni, ali ne postoji kao skup narodnih govora zajedničkih obilježja, kako dosta njih misle da jest potrebno ostati. Prvi je dio toga stava nesporan, ali je drugi prererstriktivan. Pri takvu se rasuđivanju zanemaruje činjenica, sasvim očita i svima poznata iz svakidašnjeg iskustva, da u zbiljskom životu jezika, dijalekt i književ-

ni jezik neprekidno i snažno djeluju jedno na drugo. Svaki je narodni govor svagdje i oduvijek pod utjecajem onog pismenoga / književnoga / standardnoga jezika koji je proširen na njegovu području, kojim je, kako to kaže sociolingvistička teorija koja se bavi upravo time, taj govor „presvođen”. Dijalektolozi kad genetski razvrstavaju govore pažljivo čiste sliku svakoga govora od tragova toga utjecaja. To je nužno potrebno ako će im posao dati valjane rezultate. Ali u komunikacijskoj funkcionalnosti toga narodnoga govora upravo su i tragovi utjecaja književnoga jezika bitna sastavnica. Upravo i po njima je, ne na posljednjem mjestu, taj govor govor baš onoga jezika kojega jest govor. To je tako ako je jezik kulturna i društvena, a ne prirodna pojava, oko čega su se nekoć sporili aristotelovci sa stoicima te kako je u modernoj lingvistici utvrdio de Saussure.

Odatle slijedi, sasvim jednostavno i bjelodano, da su hrvatski govori, svi i samo oni, presvođeni hrvatskim književnim, a u novije doba i standardnim jezikom i time obilježeni. Obilježeni su njime dokle god ga priprost puk sluša makar i samo nedjeljom i blagdanom u crkvi s propovjedaonice, upoznaje makar samo iz crkvenoga tiska, ako sav drugi koji mu je pristupačan nije na hrvatskom jeziku i ako hrvatskoga jezika nema niti u školi. A, dakako, i hrvatski književni jezik pod stalnim je i neprekidnim utjecajem svih tih govora, kako god je zbog stabilnosti standardnoga jezika učinak toga utjecaja primjetljiv samo vrlo diskretno. Da nije tako, ne bi valjao standard, ne bi bio standardan.

Istraživanje je uzajamnoga djelovanja toga utjecaja u jezikoslovlju zanemareno jer se ono sasvim usredotočilo ili na čistu pragmatičnu standardnost ili na organsku autentičnost: na govor kakav priliči javnomu nastupu i na domaći govor seoskih baka. Tu dakle predstoji veliki istraživački posao

koji će razotkriti vrlo suptilne odnose što ih sada jedva da smo svjesni. Oni premrežuju i porabu standardnoga jezika i narodne govore u svoj njihovoj raznolikosti.

U tome smislu, i opet smislu pragmatički vrlo važnom, postoji hrvatski jezik i kao skup narodnih govora obilježenih zajedničkim obilježjem toga uzajamnog djelovanja i funkcionalno povezanih upravo njime. Tako se Hrvati i sporazumijevaju na svojem hrvatskom jeziku bez obzira na narječne razdjelnice i često preko njih. U standardnome jeziku i u narječjima oni dijele i razmjenjuju zajednički kulturni identitet.

Rekli smo, hrvatski jezik nisu samo čakavci, kajkavci i štokavci jedni pored drugih i jedni bez drugih, kako je to do skrajnjih granica u nas zaoštrio, upravo karikirao, najnoviji pokušaj preporoda mladogramatičarske jezikoslovne misli, nego su to čakavci,

kajkavci i štokavci koji, polazeći svaki od svojega, mnogo i stalno razgovaraju jedni s drugima. Stoljećima su čitali, prepisivali, redigirali i po svojem jezično stilizirali iste knjige. Slušali kako se čita iz njih i sve više ih i sami čitali. Time su njihove raznolike južnoslavenske jezične osobine i osobitosti izbrušene stoljećima jedne o druge. Taj i takav hrvatski priznat je danas međunarodnom normizacijom kao jedan od jezika na svijetu. Na nama je da jezičnom naobrazbom, kako školovanjem, tako i spontanom jezičnom kulturom, budemo dorasli tomu bogatom kulturološki definiranom sadržaju. Onda će i svi ostali priznati hrvatski jezik, ne samo formalnom normizacijom. A moći će se i bez nepotrebnih šumova započeti ozbiljan razgovor o dotjerivanju i prilagođivanju stabilne, a elastične, norme hrvatskoga standardnog jezika sve novim i novim zahtjevima.

Radoslav Katičić

HRVATSKI JEZIK I EUROPSKA UNIJA

(Dodatak članku iz prošloga broja)

U prošlom broju Jezika objavljen je moj članak pod naslovom Još o hrvatskome jeziku u Europskoj Uniji, a sad je potrebno taj članak dopuniti jer je hrvatski jezik još uvijek u stvarnoj opasnosti da ne bude prihvaćen u EU u svojem autentičnome imenu i liku, a jedan važan podatak o toj opasnosti nisam naveo.

Dok sam pisao članak, znao sam za izjavu francuskoga predsjednika Nicolasa Sarkozyja koju je dao početkom studenoga, ali podatak o tome nisam mogao naći, zametnuo mi se među nesređenim papirima. Sad sam

ga našao u novinskome izresku, doduše bez nadnevka i naslova novina, ali zato nije ništa izgubio na svojoj važnosti. Prepisujem:

»Najnoviji problem nastao je nakon izjave razbarušenoga francuskoga predsjednika Nicolasa Sarkozyja da njegova država zastupa stajalište kako u uniji treba štedjeti. Sarkozy se zalaže da bi bio dovoljan jedan povjerenik za „zemlje koje dijele zajedničko kulturno naslijeđe“, što je odmah „pročitano“ kao ponovno trpanje Hrvatske u zajednički koš sa Srbijom, miljenicom Pariza i Londona. Na tu je objavu reagirala austrijska šefica diplomacije Ursula Plassnik i nazvala je i ne tako lošom ljetnom šalom...«.

Ne trebam govoriti tko je Nicolas Sarkozy, ali je dobro naglasiti da je on veoma utjecajan čovjek ne samo zbog položaja na